

ทุนมนุษย์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

HUMAN CAPITAL AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THAILAND

ศุภเจตน์ จันทร์สาสิน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

E-mail : supachet.c@bu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ทำการพิจารณาสถานการณ์เกี่ยวกับทุนมนุษย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์โอกาสของประเทศไทยในการก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมสูงวัย ทั้งนี้พบว่าทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังไม่อยู่ในทิศทางที่จะสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และมนุษย์ อย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ประเทศไทยได้ในระยะสั้น ทำให้ประเทศไทยยังมีโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ไม่สูงนัก เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังมีการศึกษาในระดับต่ำและขาดการฝึกอบรมทักษะอย่างเพียงพอ รวมทั้งยังมีปัญหาจากการที่โครงสร้างตลาดแรงงานของประเทศไทยมีความไม่สอดคล้องกับแรงงานในประเทศอีกด้วย ทั้งนี้พบว่า นโยบายภาครัฐที่เข้มแข็งและต่อเนื่องในการพัฒนาและยกระดับการศึกษา การพัฒนาขีดความสามารถ และการปรับปรุงภาวะสุขภาพให้แก่ประชากรในประเทศ ตลอดจนการปรับโครงสร้างแรงงานให้เหมาะสมกับตลาดแรงงานในประเทศ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้แก่ประเทศไทยในสังคมสูงวัยต่อไป

คำสำคัญ : ทุนมนุษย์, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, สังคมสูงวัย, ประเทศไทย

ABSTRACT

This article considers the current situation regarding Thailand's human capital with the objective to analyze Thailand's opportunity to achieve the sustainable development in the ageing society. The findings reveal that Thailand's human capital at this moment is unlikely to enable Thailand to achieve the stable and sustained economic, social and human development in the short-run, causing the low opportunity for Thailand to achieve sustainable development. This is because most Thai people have low level of education and lack sufficient training on marketable skills. Furthermore, the imbalance between the labor market structure and the labor force is also a cause of this problem. It is recommended that the strong and constant public policies to promote education, training and health of Thai people and to match the labor force structure to the labor market are very necessary to create the human capital for Thailand in order to enable Thailand to achieve sustainable development in the ageing society in the future.

KEYWORDS : Human capital, Sustainable development, Ageingsociety, Thailand

บทนำ

การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ซึ่งเน้นสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักได้นำมาซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็ว แต่ก็ต้องแลกมาด้วยปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาสังคมอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรม การล่มสลายของสถาบันทางสังคมดั้งเดิม เช่น ครอบครัว ศาสนา เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554ก) ซึ่งปัญหาดังกล่าวล้วนเป็นอุปสรรคต่อความยั่งยืนของการพัฒนาและทำให้ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในประเทศต่ำลงทั้งสิ้น

นอกจากนี้ วิฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ยังเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าการพัฒนาที่ปราศจากความพอเพียง ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดี จะเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและไม่สามารถนำพาความอยู่ดีมีสุขที่แท้จริงให้แก่ประชาชนในประเทศได้อีกด้วย ปัญหาดังกล่าวทำให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้หันมาเน้นการพัฒนาคนภายใต้แนวคิด "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 8 เป็นต้นมา รวมทั้งได้อัญเชิญแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 9 เป็นต้นมา โดยเชื่อว่าการพัฒนาคน หรือในที่นี้คือการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศจะนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกประเด็น นำไปสู่ "เศรษฐกิจดี สังคมไม่มีปัญหา และการพัฒนาที่ยั่งยืน" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554ก) และนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขที่แท้จริงและยั่งยืนของประชาชนชาวไทยในที่สุด

การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ได้ถูกให้คำนิยามไว้มากมาย เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ในขณะที่ยังคงรักษาความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลังไว้ได้ (Nourry, 2008) หมายถึง การพัฒนาเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขสูงสุดให้แก่คนรุ่นปัจจุบันซึ่งไม่ทำให้ความอยู่ดีมีสุขของคนรุ่นหลังลดลง (OECD, 2001a) และหมายถึง พันธะสัญญา

ที่จะยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนรุ่นปัจจุบันโดยมีเงื่อนไขว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้ขอบเขตทางนิเวศวิทยา (Moran et. al., 2008) แม้คำนิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ยกมาดังกล่าวจะแตกต่างกันออกไป แต่ก็สามารถสรุปได้เป็นแนวทางเดียวกันคือ การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการและยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนรุ่นปัจจุบันโดยยังคงรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถใช้ประโยชน์ในการตอบสนองความต้องการและยกระดับความอยู่ดีมีสุขได้ในระดับที่เท่ากันหรือมากกว่านั่นเอง

หนึ่งในแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในระดับนานาชาติมาจากหนังสือชื่อ Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability โดย Board on Sustainable Development แห่ง US National Research Council ซึ่งได้ระบุว่า ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นต้องสร้างความยั่งยืนให้แก่ (1) สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ (2) ธรรมชาติในเชิงกายภาพ ได้แก่ ผืนแผ่นดิน ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศ และ (3) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน (National Research Council, 1999) ทั้งนี้เพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข รวมทั้งได้อาศัยอยู่ในชุมชน สังคม ระบบนิเวศ และโลก ที่เหมาะสมต่อไป อย่างไรก็ตาม การที่สังคมใดสังคมหนึ่งจะสามารถบรรลุความยั่งยืนทั้ง 3 ด้านดังกล่าวได้ สังคมนั้นๆ มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาเศรษฐกิจ (2) การพัฒนาสังคม และ (3) การพัฒนามนุษย์ ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจเน้นที่การสร้างผลผลิต การจ้างงาน และการบริโภค ตลอดจนการสร้างความมั่งคั่งที่อยู่ในขอบเขตของระบบนิเวศวิทยา การพัฒนาสังคมเน้นที่การสร้างทุนทางสังคมเพื่อสร้างแรงยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตให้แก่คนในสังคม ตลอดจนการสร้างความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขให้แก่ชุมชนและสังคมในทุกระดับ ในขณะที่พัฒนามนุษย์เน้นที่การลดภาวะการตายและการเจ็บป่วย การยกระดับการศึกษา ตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม การพัฒนาทั้ง 3 ด้านดังกล่าวอย่างเหมาะสมจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งหมายถึงความอยู่ดีมีสุขที่ยั่งยืนของคนในสังคมนั่นเอง

สำหรับการพัฒนาของประเทศไทย พบว่า มีทั้งประเด็นที่เกื้อหนุนและประเด็นที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยประเด็นที่เกื้อหนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ได้แก่ ความสำเร็จในการลดภาวะการตายของประเทศ ทั้งนี้ประเทศไทยสามารถลดอัตราการตายทารก¹ จากที่เคยสูงถึง 58.3 คนต่อการเกิดมีชีพ 1,000 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2513 - 2518 (United Nations, 2011a) เหลือเพียง 11 คน ในปี พ.ศ. 2553 (United Nations, 2011b) ทำให้อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (Life Expectancy at Birth) ของคนไทยยาวนานขึ้นจาก 60.8 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2513 - 2518 (United Nations, 2011a) เป็น 74.1 ปี ในปี พ.ศ. 2553 (UNDP, 2011) อย่างไรก็ตาม พบว่า ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยยังถือเป็นประเด็นปัญหาอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยยังไม่สามารถใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก กล่าวคือ ประเทศไทยสามารถสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อบุคคลแท้จริงเติบโตโดยเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 4.42 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2552 ในขณะที่ประเทศไทยมีการใช้พลังงาน (เมื่อคิดเป็นปริมาณน้ำมัน 1 กิโลกรัมต่อประชากร 1 คน) เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 4.46 ต่อปี และมีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (ต้นต่อประชากร 1 คน) เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.13 ต่อปี รวมทั้งมีพื้นที่ทำการเกษตรลดลงโดยเฉลี่ยร้อยละ 0.24 ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2552 อีกด้วย (World Bank, 2011)

สถิติข้างต้นชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในขณะนี้ยังไม่อยู่ในทิศทางที่จะนำพาความยั่งยืนให้แก่ประเทศไทยได้ แม้จะสามารถสร้างมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้นให้แก่ประชาชนไทยได้ก็ตาม เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรมากเกินไปและมีการปล่อยของเสียและมลพิษมากเกินไป ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาในระยะยาวของประเทศ นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจยังทำให้ประเทศสูญเสียพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศในระยะยาวอีกด้วย นอกจากนี้เมื่อพิจารณาประเด็นการพัฒนาสังคมและการพัฒนามนุษย์ พบว่า การพัฒนาสังคมและมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชน

ในประเทศในระดับสูง กล่าวคือ แม้ประชาชนไทยจะมีรายได้ต่อหัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นไม่ได้ถูกกระจายให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554ข) ประเทศไทยมีสัดส่วนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 42.21 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2531 เหลือเพียงร้อยละ 7.75 ในปี พ.ศ. 2553 แต่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยังคงอยู่ในระดับที่รุนแรงตลอดช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) อยู่ระหว่าง 0.485 ถึง 0.536 และมีอัตราส่วนระหว่างรายได้ของประชากรร้อยละ 20 ที่รวยที่สุดต่อรายได้ของประชากรร้อยละ 20 ที่จนที่สุด อยู่ระหว่าง 11.31 ถึง 14.90 เท่า ในช่วงปี พ.ศ. 2531 - 2552 ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ยังคงอยู่ในสังคมไทย รวมทั้งความล้มเหลวในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทำให้การพัฒนาสังคมและการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทยมีความไม่มั่นคงและไม่อยู่ในทิศทางที่จะสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้แก่ประเทศไทยได้เช่นเดียวกัน

ยิ่งไปกว่านั้น การที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่ทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยเป็นไปได้ยากมากขึ้น ทั้งนี้สัดส่วนประชากรวัยแรงงาน (15 - 59 ปี) ของประเทศไทยมีค่าสูงสุดในปี พ.ศ. 2553 นี้ ที่ร้อยละ 66.6 ของประชากรทั้งหมด จากนั้นจะเริ่มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ซึ่งเท่ากับร้อยละ 12.9 ของประชากรทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2553 จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน (United Nations, 2011a) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอาจหยุดชะงักหรือช้าลงจากการที่ประเทศมีกำลังแรงงานลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรฟุ้งฟิง ทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนในประเทศต่ำลง โดยเป็นประชากรวัยสูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้เป็นภาระของสังคม เนื่องจากประชากรวัยสูงอายุโดยทั่วไป มักมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ในขณะที่ประชากรวัยแรงงาน ที่มีสัดส่วนต่ำลงย่อมไม่สามารถให้การอุดหนุนประชากรวัยสูงอายุที่มีสัดส่วนสูงขึ้นและมีชีวิตยืนยาว

¹ อัตราตายทารก (Infant Mortality Rate) หมายถึงอัตราตายของประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ต่อการเกิดมีชีพ (Live Births) 1,000 คน

มากขึ้นได้อย่างเพียงพอนำไปสู่ปัญหาในการพัฒนามนุษย์และความไม่มั่นคงทางสังคมตามมามาในที่สุด

ทั้งนี้ การพัฒนาทุนมนุษย์จะช่วยให้การพัฒนามนุษย์เป็นไปอย่างยั่งยืน ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

ทุนมนุษย์และการพัฒนาทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ (Human Capital) ถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดชนิดหนึ่งของระบบเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อพิจารณาานิยามของคำว่า ทุนมนุษย์ พบว่า นักวิชาการรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ได้ให้คำนิยามไว้ต่าง ๆ กัน เช่น Becker (1964) ระบุว่าทุนมนุษย์ คือ ความรู้ ทักษะ สุขภาพ และค่านิยม ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่ได้มาจากการศึกษา การฝึกอบรม และการบริการสุขภาพ Mincer (1981) ระบุว่าทุนมนุษย์ คือ ความรู้ความสามารถที่มนุษย์ได้รับการศึกษา ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งจากที่โรงเรียนและที่บ้าน จากการฝึกอบรมและประสบการณ์ และจากการเคลื่อนย้ายในตลาดแรงงาน และ OECD (2001b) ระบุว่าทุนมนุษย์คือความรู้ ทักษะ ความสามารถในการแข่งขัน และปัจจัยอื่น ๆ ที่อยู่ในตัวบุคคลซึ่งสามารถสร้างความอยู่ดีมีสุขทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่บุคคล จากค่านิยมของทุนมนุษย์ดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า ทุนมนุษย์ คือ ความรู้ความสามารถ ทักษะ และสุขภาพที่อยู่ในตัวบุคคล ที่ได้จากการศึกษา การฝึกอบรม และการบริการสุขภาพ ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยในการสร้างมูลค่าเพิ่มและความอยู่ดีมีสุข นั่นเอง

ทั้งนี้ งานวิจัยจำนวนมากได้ค้นพบว่าทุนมนุษย์จะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น Mincer (1981) Tamura (2006) และ Fleisher et. al. (2010) โดยงานวิจัยเหล่านี้ชี้ว่าการที่ประเทศมีทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้นจะช่วยให้ประเทศมีการพัฒนาเศรษฐกิจได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลทางตรงมาจากการที่ทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้นทำให้ผลผลิตของประเทศสูงขึ้น ทำให้ประเทศมีความสามารถในการผลิตและความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น นำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติต่อบุคคลที่สูงขึ้น มาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น และความมีเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ผลทางอ้อมมาจากการที่ทุนมนุษย์ทำให้เกิด

สังคมแห่งการเรียนรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดของคนในสังคม นำไปสู่ผลิตภาพที่สูงขึ้นอีกทางหนึ่งนั่นเอง นอกจากนี้ ทุนมนุษย์ยังช่วยในการลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนในสังคม ทำให้เกิดการพัฒนามนุษย์ได้อีกด้วย (Birchenall, 2001; Viane & Zilcha, 2001) ทั้งนี้ การที่ประเทศมีทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้นมีส่วนช่วยให้ประเทศมีทุนทางสังคมในระดับที่สูงขึ้น (Dinda, 2008) ทำให้ประเทศมีเครือข่ายและบรรทัดฐานทางสังคมที่เข้มแข็ง ทำให้ประชาชนมีความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น ได้ประโยชน์ทางสังคมร่วมกันมากขึ้น ทำให้สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็ง นำไปสู่ความมั่นคงของสังคมอีกด้วย ประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับจากการที่มีทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้นดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาทุนมนุษย์ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยภายใต้สังคมสูงวัยประการแรก ทุนมนุษย์ที่สูงขึ้นจะเป็นปัจจัยสำคัญในการขจัดขบวนการลดลงของสัดส่วนประชากรวัยแรงงานและสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศไทยต่อไป กล่าวคือ ทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้น ย่อมหมายถึงแรงงานของประเทศมีศักยภาพและผลิตภาพสูงขึ้น ทำให้แรงงานที่มีปริมาณน้อยลง (โดยเปรียบเทียบ) สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของประเทศสูงขึ้น นำไปสู่การพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นใช้ทุน (Capital Intensive Industry) ทำให้ประเทศมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อบุคคลแท้จริงสูงขึ้นและทำให้ประชาชนไทยมีรายได้ต่อบุคคลสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าสัดส่วนประชากรวัยแรงงานจะลดลงเท่าใดก็ตาม ในแง่ของการพัฒนามนุษย์ ทุนมนุษย์ที่สูงขึ้นจะช่วยให้แรงงานมีศักยภาพสูงขึ้น มีโอกาสทางเศรษฐกิจสูงขึ้น และมีโอกาสในการทำงานที่มีรายได้สูงมากขึ้น ทำให้แรงงานทุกระดับสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างเท่าเทียม ช่วยให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในสังคมลดลงอีกด้วย นอกจากนี้ เมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง สังคมและสถาบันทางสังคมจะมีความเข้มแข็ง ประชาชนในประเทศเป็นคนที่มีความรู้ มีส่วนร่วมในสังคม และมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสูง ทำให้ปัญหาสังคมในทุกระดับลดลงได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ หากประเทศสามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่การพัฒนาทุนมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และมนุษย์ ก็จะเป็นไปอย่างยั่งยืน นำไปสู่จิตสาธารณะในการพัฒนา รวมทั้งการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนา

นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขที่ยั่งยืนของคนไทยในสังคมสูงวัยต่อไป

ทั้งนี้ การพัฒนาทุนมนุษย์จะเกิดขึ้นได้จาก (1) การยกระดับการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพในการเรียนรู้ให้แก่บุคคล (2) การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ในการทำงานให้แก่บุคคล (3) การสร้างสุขภาพที่ดีเพื่อให้บุคคลสามารถใช้ความรู้ความสามารถและทักษะที่มีในการทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และ (4) การปรับโครงสร้างตลาดแรงงานให้สามารถดูดซับแรงงานในทุกระดับการศึกษาให้สามารถมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญโดยไม่เกิดการว่างงานหรือการทำงานต่ำกว่าระดับ (Tamura, 2006; Son, 2010)

ทุนมนุษย์ของประเทศไทย

สถิติกำลังแรงงานของประเทศไทย ดังปรากฏในตารางที่ 1 ชี้ให้เห็นว่ากำลังแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังมีการศึกษาในระดับที่ต่ำมาก โดยร้อยละ 54.48 ของกำลังแรงงานทั้งหมดมีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ร้อยละ 70.42 มีการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 84.21 มีการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ในขณะที่มีแรงงานเพียงประมาณร้อยละ 16 เท่านั้นที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าแรงงานที่มีการศึกษาในสายวิชาชีพ (ปวช. และ ปวส.) มีจำนวนที่น้อยมาก โดยคิดเป็นเพียงร้อยละ 8.37 เท่านั้น

ตารางที่ 2 แสดงสถิติด้านการศึกษาของประเทศไทยและมาเลเซีย ทั้งนี้ผู้เขียนได้เลือกประเทศมาเลเซียเพื่อมาทำการเปรียบเทียบกับประเทศไทยเนื่องจากเล็งเห็นว่า ประเทศมาเลเซียมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามดัชนีการพัฒนามนุษย์

สูงกว่าประเทศไทย โดยประเทศมาเลเซียมีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์เท่ากับ 0.761 อยู่ในอันดับที่ 61 ของโลก ในขณะที่ประเทศไทยมีค่าดัชนีเท่ากับ 0.682 อยู่ในอันดับที่ 103 (UNDP, 2011) นอกจากนี้ประเทศมาเลเซียยังมีค่าดัชนี Happy Planet Index (HPI) สูงกว่าประเทศไทยอีกด้วย ทั้งนี้ ดัชนี HPI ของประเทศมาเลเซียมีค่าเท่ากับ 54.0 ในขณะที่ดัชนีของประเทศไทยมีค่าเท่ากับ 50.9 (NEF, 2010) แสดงให้เห็นว่าประเทศมาเลเซียสามารถใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่คนในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าประเทศไทยนั่นเอง ดังนั้น การใช้ประเทศมาเลเซียเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบสำหรับการพัฒนาในที่นี้จึงถือว่ามีความเหมาะสม

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่า ประเทศไทยมีจำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาเพียง 6.6 ปี ซึ่งถือว่าต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียซึ่งเท่ากับ 9.5 ปี อีกทั้งมีจำนวนปีที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาเท่ากับ 12.3 ปี น้อยกว่าประเทศมาเลเซียที่มีค่าเท่ากับ 12.6 ปี เล็กน้อย อย่างไรก็ตาม พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาสูงกว่าประเทศมาเลเซียเล็กน้อย นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศไทยมีรายจ่ายสาธารณะด้านการศึกษาเพียงร้อยละ 4.1 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ น้อยกว่าประเทศมาเลเซียซึ่งเท่ากับร้อยละ 5.8 อยู่ค่อนข้างมาก ทั้งจำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาและรายจ่ายสาธารณะ ด้านการศึกษาที่ค่อนข้างน้อยน่าจะเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยมีทุนมนุษย์ในระดับต่ำ ทำให้ประเทศไทยมีรายได้ประชาชาติมวลรวมต่อบุคคลค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซียซึ่งเคยเป็นคู่แข่งที่ใกล้เคียงกันของประเทศไทยในอดีต อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาสูงกว่าประเทศ

ตารางที่ 1 กำลังแรงงานของประเทศไทยจำแนกตามระดับการศึกษาปี พ.ศ. 2553

ระดับการศึกษา	ไม่มีการศึกษา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า		อุดมศึกษา	
				สายสามัญ	ปวช.	สายวิชาการ	ปวส.
ร้อยละ	2.96	51.52	15.94	10.22	3.57	10.99	4.80

หมายเหตุ: จำนวนจากกำลังแรงงานซึ่งครอบคลุมประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 38.03 ล้านคน ไม่รวมผู้จบการศึกษาระดับอื่นๆ หรือไม่ทราบระดับการศึกษา

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554ก)

มาเลเซีย แต่ก็ยังไม่อาจสรุปได้ว่าประเทศไทยจะมีทุนมนุษย์เหนือกว่าประเทศมาเลเซียได้ในระยะยาว เนื่องจากยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกหลายปัจจัย เช่น อัตราการสำเร็จการศึกษา คุณภาพของระบบการศึกษา เป็นต้น

ตารางที่ 3 สรุปสถานการณ์ด้านการฝึกอบรมของประเทศไทยโดยอาศัยสถิติประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ต้องการพัฒนาขีดความสามารถ จากตารางที่ 3 จะเห็นว่าในช่วงปี พ.ศ. 2551 ถึง 2552 ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ของประเทศไทยมีความต้องการพัฒนาขีดความสามารถเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 15.97 ของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 16.65 ในปี พ.ศ. 2552 เป็นนัยว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ทักษะที่ประชากรวัยแรงงานของประเทศไทยมีอยู่นั้นไม่เพียงพอต่อการแข่งขันในตลาดแรงงาน เมื่อพิจารณาแยกตามระดับการศึกษาพบว่า ประชากรวัยแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา

ขึ้นไปมีความต้องการพัฒนาทักษะมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าตลาดแรงงานต้องการทักษะจากแรงงานกลุ่มนี้ในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2553 ร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ต้องการพัฒนาขีดความสามารถลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.28 อีกทั้งประชากรในทุกระดับการศึกษามีความต้องการพัฒนาขีดความสามารถลดลงทั้งสิ้น ลักษณะดังกล่าวบ่งบอกเป็นนัยว่าในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2553 ประชากรวัยแรงงานในประเทศไทยมีทักษะที่เหมาะสมกับตลาดแรงงานมากขึ้น

สถิติจากตารางที่ 3 ชี้ให้เห็นว่าแรงงานในประเทศจำนวนมากยังคงต้องการพัฒนาขีดความสามารถ แม้สัดส่วนของแรงงานที่ต้องการพัฒนาขีดความสามารถจะมีแนวโน้มลดลงก็ตาม ดังนั้น การให้การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของแรงงานจึงเป็นประเด็นที่ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป เพื่อสร้างทุนมนุษย์ให้แก่ประเทศไทยในระยะยาว

ตารางที่ 2 สถิติด้านการศึกษาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

ตัวบ่งชี้	ประเทศไทย	ประเทศมาเลเซีย	แหล่งข้อมูล
จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา (ปี)	6.6 (2553)	9.5 (2553)	UNDP (2011)
จำนวนปีที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา (ปี)	12.3 (2553)	12.6 (2553)	UNDP (2011)
อัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ)	76.1 (2552)	68.3 (2552)	World Bank (2011)
อัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (ร้อยละ)	45.7 (2552)	40.2 (2552)	Word Bank (2011)
รายจ่ายสาธารณะด้านการศึกษา (ร้อยละต่อ GDP)	4.1 (2552)	5.8 (2552)	UNESCO (2011)
รายได้ประชาชาติมวลรวมต่อบุคคล (ดอลลาร์)	7,694 (2553)	13,685 (2553)	UNDP (2011)

หมายเหตุ : ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บแสดงปี (พ.ศ.) ที่จัดเก็บข้อมูล

ตารางที่ 3 สถิติประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ต้องการพัฒนาขีดความสามารถ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	2551		2552		2553	
	จำนวนคน	ร้อยละ	จำนวนคน	ร้อยละ	จำนวนคน	ร้อยละ
ยอดรวม	8,211,113	15.97	8,752,896	16.65	7,068,111	13.28
ไม่มีการศึกษา	152,035	6.19	105,728	4.46	97,867	4.13
ต่ำกว่าประถมศึกษา	1,674,833	10.30	1,590,712	9.69	1,167,808	7.28
ประถมศึกษา	2,240,656	21.17	2,367,790	21.85	1,874,288	17.13
มัธยมศึกษา	3,270,052	20.89	3,719,703	22.87	3,118,928	18.50
อุดมศึกษา	870,651	13.85	965,980	14.79	808,063	11.78

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553ข)

เมื่อพิจารณาประเด็นด้านสุขภาพดังสถิติที่ปรากฏในตารางที่ 4 จะเห็นว่า คนไทยมีสุขภาพที่แย่กว่าคนมาเลเซีย จากการที่มีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดต่ำกว่าและมีอัตราการตายที่สูงกว่า นั่นคือ ประเทศไทยมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด อัตราตายทารก และอัตราการตายมารดา เท่ากับ 74.1 ปี 11.0 คน ต่อการเกิดมีชีพ 1 พันคน และ 48.0 คน ต่อการเกิดมีชีพ 1 แสนคน ตามลำดับ ในขณะที่ของประเทศมาเลเซียมีค่าเท่ากับ 74.2 ปี 5.0 คน ต่อการเกิดมีชีพ 1 พันคน และ 31.0 คน ต่อการเกิดมีชีพ 1 แสนคน ตามลำดับ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยมีภาวะการตายและการเจ็บป่วยที่สูงกว่าประเทศมาเลเซีย และน่าจะเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยมีทุนมนุษย์ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย สำหรับสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทย มีภาวะสุขภาพต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย นั้น

น่าจะมาจากประเด็นด้านบริการสุขภาพ จากตารางที่ 4 ในส่วนของสถิติด้านบริการสุขภาพ พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนเตียงในโรงพยาบาลคิดเป็น 2.10 เตียงต่อประชากร 1 พันคน มากกว่าประเทศมาเลเซียซึ่งเท่ากับ 1.80 เตียงต่อประชากร 1 พันคน และมีรายจ่ายสาธารณะด้านสุขภาพคิดเป็นร้อยละ 2.70 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มากกว่าประเทศมาเลเซียซึ่งเท่ากับร้อยละ 1.90 อย่างไรก็ตาม ประเทศมาเลเซียมีจำนวนแพทย์ 0.94 คนต่อประชากร 1 พันคน และมีร้อยละของประชากรที่เข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดคิดเป็นร้อยละ 100.0 ในขณะที่ประเทศไทยมีจำนวนแพทย์ 0.32 คนต่อประชากร 1 พันคน และมีร้อยละของประชากรที่เข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดเพียงร้อยละ 94.0 เท่านั้น ข้อมูลจากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นความไม่สมดุลในตลาดแรงงานของประเทศไทย กล่าวคือ สถานประกอบการ

ตารางที่ 4 สถิติด้านสุขภาพและบริการสุขภาพของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย

ตัวบ่งชี้	ประเทศไทย	ประเทศมาเลเซีย	แหล่งข้อมูล
ด้านสุขภาพ			
อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (ปี)	74.1 (2553)	74.2 (2553)	UNDP (2011)
อัตราการตายทารก (คนต่อการเกิดมีชีพ 1 พันคน)	11.0 (2553)	5.0 (2553)	United Nations (2011b)
อัตราการตายมารดา (คนต่อการเกิดมีชีพ 1 แสนคน)	48.0 (2551)	31.0 (2551)	United Nations (2011b)
ด้านบริการสุขภาพ			
จำนวนแพทย์ (คนต่อประชากร 1,000 คน)	0.32 (2551)	0.94 (2551)	World Bank (2011)
จำนวนเตียงในโรงพยาบาล (เตียงต่อประชากร 1,000 คน)	2.10 (2553)	1.80 (2553)	World Bank (2011)
ร้อยละของประชากรที่เข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด (ร้อยละ)	96.0 (2553)	100.0 (2553)	World Bank (2011)
รายจ่ายสาธารณะด้านสุขภาพ (ร้อยละต่อ GDP)	2.70 (2553)	1.90 (2553)	UNDP (2011)

หมายเหตุ: ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บแสดงปี (พ.ศ.) ที่จัดเก็บข้อมูล

ตารางที่ 5 สถิติแรงงานที่ต้องการและแรงงานที่ขาดแคลน จำแนกตามระดับการศึกษา ปี พ.ศ.2551

ระดับการศึกษา	รวม	มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/อนุปริญญา	ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	การศึกษาอื่นๆ	ไม่จำกัดวุฒิ
แรงงานที่ต้องการ	395,567	250,442	47,008	25,833	47,122	3,462	21,700
	ร้อยละ 100.00	63.31	11.88	6.53	11.91	0.88	5.49
แรงงานที่ขาดแคลน	250,397	162,535	27,940	12,951	29,712	2,909	14,349
	ร้อยละ 100.00	64.91	11.10	5.17	11.87	1.16	5.73

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553ค)

ในประเทศไทยต้องการแรงงานและขาดแคลนแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่าคิดเป็นร้อยละ 63.31 และ 64.91 ของแรงงานที่ต้องการ/ ขาดแคลนทั้งหมด ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทยมีแรงงานกลุ่มนี้คิดเป็นร้อยละ 80.8 ของแรงงานทั้งหมด ความไม่สมดุลดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาว่างงานที่ค่อนข้างรุนแรงสำหรับแรงงานกลุ่มนี้ เมื่อพิจารณาแรงงานวิชาชีพระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) พบว่า สถานประกอบการต้องการแรงงานและขาดแคลนแรงงานกลุ่มนี้คิดเป็นร้อยละ 18.41 และ 16.27 ของแรงงานที่ต้องการ/ ขาดแคลนทั้งหมด ตามลำดับ แต่ประเทศไทยมีแรงงานกลุ่มนี้เพียงร้อยละ 12.91 เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า สถานประกอบการต้องการแรงงานและขาดแคลนแรงงานที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 11.91 และ 11.87 ของแรงงานที่ต้องการ/ ขาดแคลนทั้งหมด ตามลำดับ แต่ประเทศไทยมีแรงงานกลุ่มนี้เพียงร้อยละ 10.98 เท่านั้น ความไม่สมดุลส่วนนี้แสดงให้เห็นความขาดแคลนแรงงานวิชาชีพและแรงงานที่มีทักษะของสถานประกอบการในประเทศไทยอย่างชัดเจน ซึ่งความไม่สมดุลของโครงสร้างตลาดแรงงานของประเทศไทยดังกล่าวเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพในตลาดแรงงาน นำไปสู่ปัญหาทุนมนุษย์ในระดับต่ำของประเทศไทยด้วยเช่นกัน

นัยต่อโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับประเทศไทย

จากการพิจารณาสถานการณ์และระดับของทุนมนุษย์ของประเทศไทยข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าทุนมนุษย์ของประเทศไทย ยังไม่อยู่ในทิศทางที่จะสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และมนุษย์ อย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ประเทศไทยได้ในระยะสั้น ทำให้ประเทศไทยมีโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ไม่สูงนัก ยิ่งไปกว่านั้น การที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานของประเทศไทยกำลังจะลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสวนทางกับสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุที่กำลังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยยากขึ้นไปอีก เนื่องจากแรงงานที่มีคุณภาพหรืออีกนัยหนึ่ง คือ ทุนมนุษย์ ของประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำ แต่ความได้เปรียบจากปริมาณแรงงานกำลังจะหมดไป ในขณะที่ภาวะพึ่งพิงวัยสูงอายุกำลังจะเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของประเทศไทย ได้แก่ การที่คนไทย

ส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ทำให้แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นแรงงานไร้ทักษะ ซึ่งมีศักยภาพและความสามารถในการผลิตในระดับต่ำ อีกทั้งแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ยังคงต้องการการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาขีดความสามารถและทักษะอีกด้วย นอกจากนี้ โครงสร้างตลาดแรงงานของประเทศไทยที่ไม่สมดุลกับแรงงานก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นปัญหา กล่าวคือ มีแรงงานไร้ทักษะที่มีการศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาล้นตลาดและมีการขาดตลาดของแรงงานวิชาชีพและแรงงานที่มีทักษะ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวดเร็วเกินกว่าที่แรงงานในประเทศจะปรับตัวได้ทัน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่เกื้อหนุนต่อการสร้างทุนมนุษย์ในประเทศไทยก็มีหลายประการเช่นเดียวกัน ประการแรก ได้แก่ การที่ประเทศไทยมีอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในระดับที่ค่อนข้างสูง ทำให้คาดหวังได้ว่าในระยะยาวจำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของคนไทยน่าจะยาวนานมากขึ้น ทำให้แรงงานวิชาชีพและแรงงานที่มีทักษะของประเทศเพิ่มขึ้นในอนาคต นอกจากนี้แม้ภาวะสุขภาพของคนไทยจะยังแย่กว่าคนมาเลเซีย แต่ก็ถือว่ามีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาด้านสุขภาพดังกล่าวน่าจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศไทยในระยะยาวได้เช่นเดียวกัน

แนวทางในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมสูงวัยสำหรับประเทศไทย

1. ภาครัฐต้องเร่งปฏิรูปและพัฒนากระบวนการศึกษาของประเทศทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการขยายระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับ รวมทั้งยกระดับและมาตรฐานของสถาบันการศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษา อุดมศึกษา ตลอดจนสายวิชาชีพ เพื่อให้สามารถสร้างกำลังแรงงานที่มีศักยภาพสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในอัตราที่ค่อนข้างสูง หากกระบวนการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประเทศไทยก็จะมีแรงงานที่มีประสิทธิภาพเป็นจำนวนมากในระยะยาว นอกจากนี้ ภาครัฐต้องเพิ่มงบประมาณสำหรับรายจ่ายด้านการศึกษาให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้การสนับสนุนการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่น

2. ภาครัฐต้องเป็นศูนย์กลางในการจัดการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้แก่แรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงานไร้ทักษะที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งมีมากเกินความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อพัฒนาให้เป็น แรงงานที่มีทักษะวิชาชีพซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่ประเทศไทย ขาดแคลนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ภาครัฐยังควรส่งเสริม ให้นายจ้างและสถานประกอบการภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยสนับสนุนให้มีการจัดการฝึกอบรมในที่ทำงาน (On the Job Training) เพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่แรงงานของตนเองให้มากขึ้น โดยอาจใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเป็นแรงจูงใจ

3. ภาครัฐต้องเน้นสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมทั้งต้องถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวไปยังประชากรทุกระดับอย่างทั่วถึงเพื่อให้ประชาชนไทยเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง การดำเนินการดังกล่าวมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อการยกระดับผลิตภาพแรงงานในสังคมสูงวัยซึ่งกำลังแรงงาน มีอายุสูงขึ้น ทั้งนี้ แรงงานที่มีอายุมากและขาดการเรียนรู้มีแนวโน้ม ที่จะขาดแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้เกิดภาวะทำงานต่ำกว่า ศักยภาพ (Heckman & Jacobs, 2010) ทำให้ผลิตภาพแรงงานมี แนวโน้มลดลงในสังคมสูงวัย การส่งเสริมให้แรงงานมีการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงจะช่วยให้แรงงานมีศักยภาพสูงขึ้นแล้ว ยังช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานและทำให้แรงงานทำงานอย่าง เต็มความสามารถอีกด้วย

4. ภาครัฐควรปรับแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนา ด้านการศึกษาให้แก่ประชากรวัยเด็ก โดยควรให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนทางการศึกษาแก่ประชากรวัยเด็กในครอบครัวที่มี ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ควบคู่ไปกับการให้การสนับสนุนทาง การศึกษาแก่ประชากรวัยเด็กในครอบครัวที่บิดามารดาหรือ ผู้ปกครองมีการศึกษาสูง ทั้งนี้งานวิจัยของ Spagat (2006) ชี้ว่า บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีการศึกษาในระดับสูงมักมีการลงทุน ทางด้านการศึกษาให้แก่บุตรหลานในระดับสูงด้วยเช่นกัน ดังนั้น ภาครัฐจึงควรให้การสนับสนุนในการสร้างประชากรวัยเด็กกลุ่มนี้ ให้มีศักยภาพสูงขึ้นไปอีก โดยอาจใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่ บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นแรงจูงใจ ทั้งนี้ การพัฒนาทางด้านการ ศึกษาแก่ประชากรวัยเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับ สังคมสูงวัยซึ่งมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กมีลดลง กล่าวคือ ประชากร

วัยเด็กทุกคนต้องได้รับการพัฒนาให้มากที่สุดเพื่อให้เป็นกำลัง แรงงานที่มีประสิทธิภาพของประเทศต่อไป

5. ภาครัฐต้องดำเนินนโยบายเพื่อสร้างแรงงานให้ สอดคล้องกับโครงสร้างการผลิตและความต้องการของตลาด แรงงาน เพื่อให้ตลาดแรงงานสามารถดูดซับแรงงานทุกระดับ ได้อย่างสมดุล ไม่เกิดปัญหาการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับ รวมทั้งเร่งสร้างแรงงานที่ประเทศขาดแคลนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างแรงงานวิชาชีพซึ่งประเทศขาดแคลนเป็นอย่างมาก โดยภาครัฐจำเป็นต้องแก้ทัศนคติของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีต่อการ ศึกษาในสายวิชาชีพ เพื่อให้เห็นว่าการศึกษาในสายวิชาชีพ มีความมั่นคง มีอนาคต และมีงานรองรับ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการศึกษาในสายวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. ภาครัฐต้องเร่งยกระดับบริการทางด้านสุขภาพของ ประเทศให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนบุคลากรทางการแพทย์ ที่ยังมีปริมาณค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ ภาครัฐยังควรเพิ่มงบประมาณเพื่อสนับสนุนรายจ่าย ทางด้านสุขภาพให้มากขึ้น เพื่อให้การดำเนินนโยบายใดๆ เพื่อ ยกระดับภาวะสุขภาพและบริการสุขภาพเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้แรงงานของประเทศไทยเป็น แรงงานที่มีสุขภาพดียิ่งขึ้น มีความเป็นทุนมนุษย์ในระดับที่สูงขึ้น นั้นเอง

7. ภาครัฐต้องเร่งสร้างทุนทางกายภาพ (Physical Capital) ซึ่งหมายถึงเครื่องจักร อุปกรณ์ และเทคโนโลยีต่างๆ ที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต ควบคู่ไปกับการสร้างทุนมนุษย์ เพื่อให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากทุนมนุษย์ที่มีได้อย่าง เต็มศักยภาพ เนื่องจากทุนมนุษย์ต้องทำงานร่วมกับทุนทางกายภาพ ในสัดส่วนที่เหมาะสมจึงจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยภาครัฐต้องทำการส่งเสริมการลงทุนในเครื่องจักร และอุปกรณ์การผลิตที่ทันสมัย รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาเพื่อ สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ช่วยให้ประสิทธิภาพในการผลิตของ ประเทศสูงขึ้น โดยภาครัฐจะต้องเข้ามาเป็นบทบาททั้งเป็นผู้ลงทุน ด้วยตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุนโดยให้ สิทธิประโยชน์ทางภาษีและเงินอุดหนุนเป็นแรงจูงใจ นอกจากนี้ ภาครัฐยังต้องเร่งสร้างระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Law) รวมทั้งการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนมีการวิจัยและพัฒนามากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน.

2554ก. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.**

สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2554, <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>.

_____. 2554ข. **ความยากจนและการกระจายรายได้.**

สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2554, <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=322>.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. 2554ก. **การสำรวจภาวะการทำงานของ**

ของประชากร (รายไตรมาส). สืบค้นเมื่อวันที่ 15

พฤศจิกายน 2554, http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm.

_____. 2554ข. **การสำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถ**

ของประชากร. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน

2554, http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm.

_____. 2554ค. **การสำรวจความต้องการแรงงานของ**

สถานประกอบการ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน

2554, http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm.

Becker, G. S. 1964. **Human capital: A theoretical and**

empirical analysis with special reference to education. Chicago: University of Chicago Press.

Birchenall, J. A. 2001. "Income distribution, human

capital and economic growth in Colombia."

Journal of Development Economics, 66(1): 271-287.

Dinda, S. 2008. "Social capital in the creation of human

capital and economic growth: a productive

consumption approach." **The Journal of Socio-Economics**, 37(5): 2020-2033.

Fleisher, B., Li, H. & Zhao, M. Q. 2010. "Human capital,

economic growth and regional inequality in

China." **Journal of Development Economics**, 92(2): 215-231.

Heckman, J. J. & Jacobs, B.. 2010. **Policies to create**

and destroy human capital in Europe.

Massachusetts: National Bureau of Economic Research, Working Paper Number 15742.

Mincer, J. A. 1981. **Human capital and economic**

growth. Massachusetts: National Bureau of

Economic Research, Working Paper Number 803.

Moran, D. D., Wackernagel, M., Kitzes, J. A., Goldfinger,

S. H., & Boutaud, A. 2008. "Measuring

sustainable development - Nation by nation." **Ecological Economics**, 64(3): 470-474.

National Research Council. 1999. **Our common journey:**

a transition toward sustainability. Washington

D.C.: National Academy Press.

NEF (New Economic Foundation). 2010. **The UnHappy**

Planet Index 2.0: why good lives don't have

to cost the earth. London: New Economic Foundation.

Nourry, M. 2008. "Measuring sustainable development:

some empirical evidence for France from eight

alternative indicators." **Ecological Economics**, 67(3): 441-456.

OECD (Organization for Economic Co-operation and

Development). 2001a. **Sustainable development:**

critical issues. Paris: Organization for Economic

Co-operation and Development.

OECD (Organization for Economic Co-operation and

Development). 2001b. **The well-being of nations:**

the roles of social and human capital. Paris:

Organization for Economic Co-operation and Development.

Son, H. H. 2010. **Human capital development.** Manila:

Asian Development Bank, Number 225.

Spagat, M. 2006. "Human capital and the future of

transition economies." **Journal of Comparative Economics**, 34(1): 44-56.

Tamura, R. F. 2006. "Human capital and economic development." **Journal of Development Economics**, 79(1): 215-231.

UNDP (United Nations Development Programme). 2011. **Human development report 2011**. Retrieved November 11, 2011, from <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/>.

UNESCO. 2011. **Education statistics**. Retrieved 15 November, 2011, from http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableView/document.aspx?ReportId=143&IF_Language=eng.

United Nations. 2011a. **World population prospects: the 2010 revision population database**. Retrieved November 11, 2011, from <http://esa.un.org/wpp/unpp/p2k0data.asp>.

United Nations. 2011b. **Millennium development goals indicators**. Retrieved November 11, 2011, from <http://unstats.un.org/unsd/mdg/Metadata.aspx>.

Viaene, J. M. & Zilcha, I. 2001. **Human capital formation, income inequality and growth**. Amsterdam: Tinbergen Institute Discussion Paper, Number TI2001-104/2.

World Bank. 2011. **World dataBank: world development indicators (WDI) and global development finance (GDF)**. Retrieved November 11, 2011, from <http://databank.worldbank.org/ddp/home.do?Step=1&id=4>.

>> ศุภเจตน์ จันทรสาส์น

ระดับปริญญาเอก สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ประชากรศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ระดับปริญญาโทสำเร็จการศึกษา Master of Economics (Applied Economics), North Carolina State University, USA และระดับปริญญาตรีสำเร็จการศึกษา เศรษฐศาสตรบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ